

**UCHWAŁA NR LVI/311/2022
RADY GMINY SŁUPCA**

z dnia 30 czerwca 2022 r.

w sprawie przyjęcia Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Słupca na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6a ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022r. poz. 559 ze zm.)¹⁾ oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022r. poz. 840) uchwała się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Program Opieki nad Zabytkami Gminy Słupca na lata 2022 – 2025 zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

¹⁾Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2022r. poz. 583

Załącznik do uchwały Nr LVI/311/2022

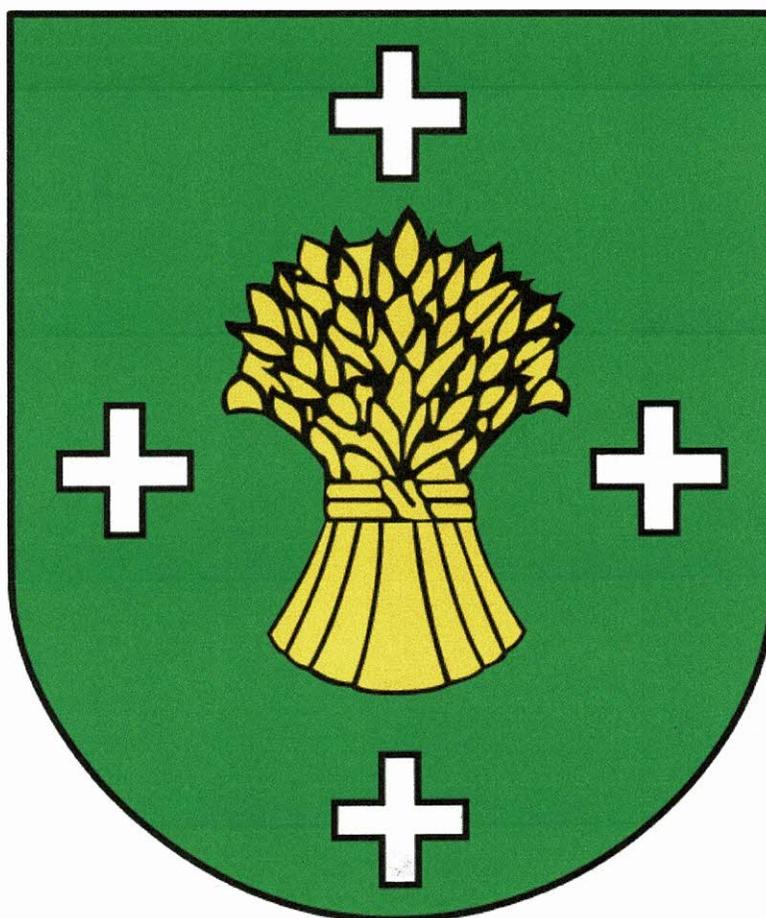
Rady Gminy Słupca

z dnia 30 czerwca 2022 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY SŁUPCA

NA LATA 2022 – 2025

Wojewódzki Urząd
Ochrony Zabytków w Poznaniu
Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
Uzgodniono ze stanowiska konserwatorskiego
Załącznik do pisma/decyzji/postanowienia/pozwolenia
z dnia 26.04.2022 Nr LWR.500.2902.2022

SŁUPCA 2022

Wielkopolski Wojewódzki
Konserwator Zabytków
[Signature]
mgr Jolanta Goszczyńska

SPIS TREŚCI	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	5
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	8
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	8
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	10
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	17
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	17
5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030.....	17
5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030.....	19
5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	20
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	22
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	22
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	23
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	25
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	26
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejstru zabytków.....	26
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	28
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	30
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	31
6.5. Zabytki archeologiczne.....	31
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	32
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	33
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	33
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	38
7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu	

kulturowego.....	40
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	40
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	43
7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	53
7.4. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	55
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	55
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	59
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	61
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	61
10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	62
10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	63
10.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	63
10.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	64
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	66
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	67
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	68

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo kulturowe jest narodowym dobrem i stanowić winno istotny fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Jako dzieło człowieka ma charakter uniwersalny lub lokalny. W jednym i drugim przypadku jest predysponowane do odegrania zasadniczej roli w polityce regionalnej państwa oraz działalności samorządowych regionów i subregionów. Muszą one uznać potrzebę ochrony historycznych wartości regionów oraz pielęgnowanie tradycji lokalnych za podstawowy warunek tożsamości społecznej. Dziedzictwo bowiem tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością. Dziedzictwo kulturowe jest podstawowym warunkiem trwania społeczności lokalnych, a zarazem stanowi atrakcyjny produkt rynkowy i czynnik rozwoju gospodarczego. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna oraz wolny rynek gospodarczy stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla wszystkich składników dziedzictwa kulturowego. Zatem konieczne jest znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony, a wymogami życia i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy gminy są spadkobiercami i depozytariuszami ukształtowanego w długim procesie historycznym dorobku kulturowego poprzednich pokoleń. Należy więc pamiętać, że dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i powinno być obejmowane jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż właśnie w oparciu o elementy własnego dziedzictwa jednostka identyfikuje się z daną społecznością, jej wartościami i celami, może aktywnie się w niej rozwijać. Wobec tego niezwykle ważne jest rozumienie dziedzictwa i traktowanie dziedzictwa jako wartości nadrzędnej, ponadczasowej, niezależnej od tego, kto był jej twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Ochronę zabytków definiuje się jako ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom: trwania *dum mundus durat* (jak długo będzie istniał świat); uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej; wypełniania roli składnika współkształtującego środowisko człowieka. Zabytki są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia, a ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem

w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Słupca związana jest z jego interpretacją oraz efektywnym zarządzaniem jego zasobami zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo bowiem, jako wspólne dobro i czynnik prorozwojowy, ma służyć współczesnym i przyszłym pokoleniom. Konstytucyjny obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego spoczywa na administracji państwa, na samorządzie terytorialnym, na właścicielach lub użytkownikach zasobów oraz na wszystkich uczestnikach procesów społecznych, edukacyjnych, artystycznych, naukowych czy gospodarczych. Dziedzictwo kulturowe gminy jest jej wartością, która zauważona i odpowiednio wyeksponowana w strategiach i planach, może zostać wykorzystana w procesach rozwoju regionalnego.

Program opieki nad zabytkami gminy Słupca na lata 2022-2025 jest programem dotyczącym realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego gminy, określa jego zasoby i podstawowe kierunki działań dla zachowania i poprawy jego stanu zachowania oraz wskazuje prawne uwarunkowania jego ochrony, służąc także szeroko pojętej współpracy między poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za obiekty zabytkowe.

Niniejszy dokument jest aktualizacją *Programu opieki nad zabytkami gminy Słupca na lata 2014-2017* przyjętego Uchwałą Nr L/319/14 Rady Gminy Słupca z dnia 10 września 2014 r.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Słupca położona jest w środkowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego, w odległości ok. 70 km od Poznania, w obrębie makroregionu Pojezierze Wielkopolskie, na pograniczu 3 mezoregionów: Pojezierze Gnieźnieńskie, Pojezierze Kujawskie i Równina Wrzesińska, w dorzeczu Warty, w zlewni rzeki Mieszna. Gmina posiada status gminy wiejskiej i stanowi jedną z ośmiu gmin tworzących powiat słupecki, zajmując ok. 17 % jego powierzchni w środkowo-wschodniej części, otaczając z trzech stron stolicę powiatu, miasto Słupcę. Siedziba władz samorządowych gminy znajduje się w Słupcy, która stanowi samodzielną gminę miejską i jednocześnie siedzibę starostwa powiatowego. Gmina została utworzona w 1973 r., w latach 1975-1998 administracyjnie należała do ówczesnego województwa konińskiego.

Tereny gminy otaczają miasto Słupcę od wschodu, południa i północy oraz graniczą z czterema jednostkami samorządowymi powiatu słupeckiego: od północy - z gminą Ostrowite i Powidz, od południa - z gminą Łądek, od zachodu - z gminą Strzałkowo, a od wschodu - z gminami Kazimierz Biskupi i Golina, położonymi w powiecie konińskim. Gmina Słupca zajmuje obszar niespełna 145 km², w którego granicach znajduje się 30 wsi sołeckich: Cienin - Kolonia, Cienin - Kościelny, Cienin Zaborny, Drażna, Gótkowo, Kamień, Kały, Kochowo, Korwin, Kotunia, Koszuty, Koszuty - Parcele, Kowalewo - Góry, Kowalewo - Opactwo, Kowalewo - Sołectwo, Marcewek, Marcewo, Młodojowo, Młodojowo - Parcele, Niezgoda, Nowa Wieś, Pępocin, Piotrowice, Pokoje, Poniatówek, Rozalin, Wierzbno, Wierzbocice, Wilczna, Wola Koszucka – Parcele, obejmujących 57 miejscowości, zamieszkałych przez 9715 osób (wg stanu na 31.12.2020 r.). Gęstość zaludnienia wynosi 67 osób/km² i jest mniejsza od średniej dla powiatu słupeckiego (70 osób/km²). Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg powiatowych o długości ok. 75 km i dróg gminnych – ok. 107 km oraz 13. km odcinek dróg wojewódzkich: nr 263 relacji Słupca – Kłodawa – Dąbie i nr 466 relacji Słupca – Ciężen - Pызdry. Przez tereny gminne przebiegają również szlaki komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym i krajowym: przecinająca gminę równoleżnikowo DK nr 92 granica państwa (PL-D) Świecko – Poznań – Warszawa – Terespol – granica państwa (PL-BY), równoległa do niej autostrada A2 Berlin – Moskwa oraz międzynarodowa magistrala kolejowa E20 Berlin – Warszawa – Moskwa. Przez gminę przebiega także linia kolejowa specjalnego przeznaczenia - bocznicą kolejową Powidz.

Ok. 86 % terytorium gminy zajmują użytki rolne, stąd funkcją wiodącą gminy jest rolnictwo, użytki leśne tylko 5,2%, a tereny pod wodami zajmują 460 ha, w tym 258 ha Jeziora Słupeckiego, utworzonego w wyniku spiętrzenia Meszny. Północno-zachodnie tereny gminy i fragmentarycznie północno-wschodnie objęte są ochroną prawną w ramach „Powidzkiego Parku Krajobrazowego”, włączonego także do europejskiej sieci NATURA 2000 oraz „Powidzko – Bieniszewskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu”. Urozmaicona rzeźba terenu została ukształtowana w czasie zlodowacenia bałtyckiego. Północna część gminy wraz z przylegającym Jeziorem Powidzkim znajduje się w Rynnie Powidzko – Wilczyńskiej, położonej na Wysoczyźnie Gnieźnieńskiej. Teren przyległy do rynny jest bardzo urozmaicony, z licznymi pagórkami morenowymi i wysoczyznami moreny płaskiej, polami sandrowymi, towarzyszącymi morenom czołowym. Na wschód od Rynny Powidzko –

Wilczyńskiej rozciąga się subregion zwany Równiną Kleczewską, którą stanowi wysoczyzna płaska. Południowa część gminy położona jest na obszarze Równiny Wrzesińskiej, wykształconej w postaci sandru powidzkiego i sandru towarzyszącemu strefie marginalnej Pagórków Powidzko – Wrzesińskich. Sandry te dzieli dolina wypływającej z południowego krańca Jeziora Powidzkiego rzeki Meszna, która jest prawym dopływem Warty. Obszar gminy jest mało zasobny w surowce mineralne. Występują tutaj udokumentowane złoża kruszyw naturalnych: piaski i żwiry, w większości dorywczo eksploatowane w Kochowie, Niezgodzie i Zaborzu oraz złoża torfu i gytii w dolinie Meszny i rynnie jeziornej, które z uwagi na ochronę łąkowych środowisk roślinnych nie są eksploatowane.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych – mezolitu, tj. środkowej epoki kamienia. Intensyfikacja osadnictwa nastąpiła w czasach średniowiecza. O Słupcy po raz pierwszy dowiadujemy się z dokumentów z roku 1282. Miejscowości wchodzące w skład gminy od wieków powiązane są ze Słupcą kulturowo i gospodarczo, lecz mają własny rys historyczny. O niektórych wspominają dokumenty źródłowe, sięgające odległych czasów. Np. pierwsza wzmianka o wsi Cienin Kościelny pojawia się w 1213 r., dzieje Koszut Małych sięgają 1253 r., Młodojewo powstało przed 1331 r., Wilczna wymieniana jest w 1412 r., a Kowalewo Opactwo powstało przed 1426 r. Aż do czasów rozbiorów, kiedy to władze pruskie ogłosiły deklarację o przejęciu dóbr kościelnych, tereny te stanowiły własność biskupów. Po II rozbiorze Polski w 1793 r. dostały się pod panowanie pruskie i zostały zasiedlane przez osadników niemieckich, świadectwem ich pobytu są m.in. cmentarze ewangeliczne w Korwinie i Kochowie.

W latach 1807-1815 omawiane tereny leżały w granicach Księstwa Warszawskiego, natomiast po kongresie wiedeńskim w 1815 r. znalazły się pod zaborem rosyjskim i administracyjnie należały do guberni kaliskiej w Królestwie Polskim. W czasie I wojny światowej tereny te znalazły się pod okupacją cesarskich Niemiec, a prowadzona przez okupanta rabunkowa gospodarka i wielkie rekwizycje doprowadziły do zapaści ekonomicznej ludności i tych ziem. W czasie II wojny światowej tereny gminy wcielono do Okręgu Rzeszy „Kraj Warty”, rejencji inowrocławskiej. Hitlerowski najeźdźca represjonował i prześladował mieszkańców gminy, z których wielu straciło życie, w tym społeczność żydowska. Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej w styczniu 1945 r., rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych w realiach 2 poł. XX i początku XXI w.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, legendy, obrzędy, postaci i zdarzenia historyczne, nazewnictwo - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Słupca na lata 2022-2025* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021, poz. 1372 ze zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy

zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu

opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).

j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87 ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich

śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu

przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które

tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

1) wpis do rejestru zabytków,

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,

2) uznanie za pomnik historii,

3) utworzenie parku kulturowego,

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 36 ust. 1, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;

2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;

3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;

4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;

5) prowadzenie badań archeologicznych;

6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;

7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem

- ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
 - 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16 b i 16 c ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust.1;
 - 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
 - 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić prace konserwatorskie i restauratorskie oraz badania konserwatorskie na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Tryb wydawania pozwoleń na prace przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 81).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r., poz. 1372 ze zm.)

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021, poz. 1973 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021, poz. 1098 ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021 r., poz. 741 ze zm.)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz. U. z 2021 r., poz. 1899)

Ustawa określa, w art. 13 ust 4, iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych

(aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2021 r., poz. 2351 ze zm.)

Art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru

zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni od dnia doręczenia; niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67 ust. 1. 2-4.

Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu. Przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję o rozbiórce organ nadzoru budowlanego wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2021 r., poz. 401 ze zm.)

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 6 grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

W dokumencie wskazano konieczność pełniejszego wykorzystania wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego. Głównym celem *Strategii* jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny realizowany będzie przez trzy

cele szczegółowe, z których cel 2. „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich” zawiera działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. W ramach tego celu wyróżniono m.in. następujące priorytety:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2) digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”. Głównym celem dokumentu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Dwa spośród trzech celów szczegółowych mają wpływ na poziom kapitału społecznego w Polsce. Są to:

- Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze będzie wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii. Realizowane będą inicjatywy polegające na inwestycjach w zakresie ochrony i zachowania Pomników Historii oraz rozwoju i promocji związanej z nimi oferty turystycznej. Istotne znaczenie wśród krajowych zabytków odgrywają również obiekty o charakterze sakralnym, które cechuje wysoki poziom artystyczny oraz ponadprzeciętne wartości historyczne i naukowe. Projekt strategiczny pn. *Rozwój turystyki kulturowej* obejmie następujące działania dotyczące zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii:

- Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania.

W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpłyną na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując

jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru będą również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

- Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.

Celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równoległe – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny. Wsparcie obejmie podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami.

Projekt strategiczny pn. *Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej* ma na celu realizację działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją i udostępnianiem zasobów dziedzictwa kulturowego. Zakres projektu obejmie m.in. następujące działania:

- 1) kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach;
- 2) systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji.

5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Głównym celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Szczególny nacisk położono na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, gdyż decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony dziedzictwa

kulturowego wymieniono:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary o znaczeniu przyrodniczym i kulturowym poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenów o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów poprzemysłowych, pokolejowych, opuszczonej zabudowy.

5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* dokonano ewaluacji Krajowego Programu na lata 2014-2017. Sprawozdanie końcowe z oceny realizacji wybranych elementów Programu zostało zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.kultura.gov.pl.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu na lata 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu,
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Celowi głównemu przyporządkowano trzy cele szczegółowe oraz kierunki działania i zadania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności

dla osób z niepełnosprawnościami,

- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XVI/287/2020 z dnia 27 stycznia 2020 r.

Wśród kluczowych wyzwań dla Wielkopolski wymieniono „Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego”. Samorząd Województwa przyjął następującą wizję rozwoju województwa wielkopolskiego: „Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.”

Istotę działań samorządu regionalnego i podstawowe funkcje do spełnienia precyzuje jego misja: „Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.”

Wyróżniono cztery cele strategiczne, a w ich obrębie jedenaście celów operacyjnych, które realizowane będą przez kierunki interwencji. Dla celu „Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu” kluczowym kierunkiem interwencji będzie wzmocnienie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb wymieniono rozwój wielkopolskich instytucji kultury oraz rozwój i promocję produktów turystyki kulturowej ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r.

W rozdz. II. „Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa”, pkt. 3.3. „Dziedzictwo kulturowe” przedstawiono krótką historię osadnictwa, najcenniejsze obszary i obiekty nieruchome, zabytki archeologiczne, obszary o wysokich wartościach kulturowych, obiekty kultu religijnego, miejsca pamięci narodowej, elementy dziedzictwa niematerialnego, szlaki kulturowe.

W rozdz. IV. „Cele polityki przestrzennej” określono osiem celów polityki przestrzennej, w tym cel 4. odnoszący się do ochrony dziedzictwa kulturowego „Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji”. Dla przyjętych celów polityki przestrzennej określone zostały kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz działania służące osiągnięciu docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej.

I. W zakresie wzmocnienia tożsamości narodowej i regionalnej:

1] Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego poprzez m.in.:

a) wzmocnienie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów związanych ze Szlakiem Piastowskim,

b) wyznaczanie lokalnych tematycznych tras turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe Szlaku Piastowskiego;

2] Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez m.in.:

a) ochronę obiektów cennych kulturowo, w tym:

- obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,

- realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,

- modernizację obiektów zabytkowych,

- tworzenie skansenów oraz przenoszenie do nich najbardziej wartościowych obiektów architektury wiejskiej,

b) ochronę przestrzeni miast i wsi, w tym:

- wyznaczanie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych i określanie potrzeb ich odnowy,

- identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami planistycznymi,

- działania rewaloryzacyjne zachowujące charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i wiejskiej obszary i obiekty decydujące o ich tożsamości i specyfice miejsca,

c) ochronę obszarów cennych kulturowo, w tym:

- tworzenie parków kulturowych,

- wpisanie obszarów cennych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,

d) rozwój działalności kulturalnej promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje, muzykę czy tradycyjną kuchnię grup regionalnych;

3] Poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu poprzez m.in.:

a) w obrębie obszarów zachowania tożsamości miejsca lokalizacji obiektów cennych kulturowo:

- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej dla obiektów wraz z ich otoczeniem

- tworzenie stref ochronnych dla obiektów archeologicznych, szczególnie tych o własnej formie krajobrazowej, z określeniem zasad inwestowania,

- określanie parametrów nowej zabudowy w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,

- określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,

- zachowanie lub odtwarzanie historycznych struktur kompozycji urbanistycznej w otoczeniu obiektów i obszarów cennych kulturowo,

- określenie terenów zachowania istniejących lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni,

b) w obrębie obszarów ochrony i zachowania historycznej specyfiki przestrzeni miast i wsi:

- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących cenne kulturowo przestrzenie miast i wsi wraz z ich otoczeniem,

- wprowadzanie ograniczeń dla nowej zabudowy wynikających z konieczności zachowania historycznych relacji wysokościowych,

- zachowanie lub odtwarzanie przebiegów głównych historycznych traktów komunikacyjnych z uwzględnieniem charakteru zabudowy w pierzejach,

- określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam,

c) w obrębie obszarów ochrony i zachowania specyfiki krajobrazu obszarów cennych kulturowo, w tym krajobrazu wiejskiego:

- wyznaczanie stref ochrony krajobrazu obejmujących specyficzne elementy przestrzeni, w tym przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty charakterystyczne dla specyfiki krajobrazu (obiekty budowlane, obiekty

- przyrodnicze, obiekty archeologiczne o własnej formie krajobrazowej),
- zachowanie charakterystycznego rozplanowania jednostek osadniczych,
 - zachowanie historycznych cech zabudowy regionalnej,
 - zachowanie charakterystycznej, historycznej małej architektury, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych,

4] Rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej poprzez m.in.:

- a) podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym wspieranie nowych inicjatyw promujących dziedzictwo kulturowe,
- b) wspieranie lokalnej działalności kulturalnej tworzonej w oparciu o specyficzne, lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego, w tym niematerialnego m.in. poprzez:
 - organizację izb pamięci, muzeów,
 - wytyczanie lokalnych szlaków turystyki kulturowej,
 - tworzenie zespołów ludowych i grup kultywujących obrzędy ludowe i umiejętności związane z wytwarzaniem lub użytkowaniem tradycyjnych instrumentów muzycznych i rękodzieła.

II. W zakresie rozwoju zróżnicowanych form turystyki i rekreacji:

1] Zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki poprzez m.in.:

- a) efektywną ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych,
- b) podnoszenie jakości, innowacyjności i konkurencyjności ofert turystycznych,
- c) poprawę estetyki miast i wsi,
- d) promowanie lokalnej kultury – tradycji i zwyczajów wielkopolskiej wsi,
- e) rozwój preferowanych specjalizacji turystyki kulturowej, krajoznawczej, biznesowej i wypoczynkowej w poszczególnych gminach.

2] Rozwój turystyki kulturowej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20 grudnia 2021 r.

Głównym celem *Programu* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbałość o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń.

W przyjętym dokumencie określono 5 celów szczegółowych, którym

przyporządkowano kierunki działań:

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego województwa wielkopolskiego

Kierunki działań: podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków, wspieranie ochrony zabytków archeologicznych, popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych oraz dokumentów strategicznych i planistycznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań: wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe, wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego, popularyzacja i upowszechnianie wiedzy na jego temat.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa

Kierunki działań: wsparcie zagospodarowania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne, wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych, wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla województwa.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Kierunki działań: włączanie zabytków w procesy gospodarcze, włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Kierunki działań: udostępnianie obiektów zabytkowych, wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru

zabytków należą:

CIENIN KOŚCIELNY

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY, mur., 1748-1802 r., rozbud. 1892-1912 r.

Rejestr zabytków Nr A-145/764 z 13.11.1969 r.

KOSZUTY MAŁE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. BARTŁOMIEJA:

a. kościół, drewn., 1720 r., częściowo rozebrany 1942 r., odbudowany 1946 r.,

Rejestr zabytków Nr 802/Wlkp/A z 22.06.2010 r.

b. cmentarz przykościelny, 2 poł. XV w.

Rejestr zabytków Nr 802/Wlkp/A z 22.06.2010 r.

KOWALEWO – OPACTWO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚŚ. PIOTRA I PAWŁA, drewn., 1784 r.

Rejestr zabytków Nr A-87/105 z 31.05.1968 r.

MŁODOJEWO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA, drewn., 1780 r., kruchta i przedsionek 1876, zakrystia 1878 r.,

Rejestr zabytków Nr A-147/766 z 13.11.1969 r.

NOWA WIEŚ

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 1885 -1890 r.,

Rejestr zabytków Nr A-399/141 z 02.12.1987 r.

b. park, 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków Nr A-399/141 z 02.12.1987 r.

c. stodoła I, mur., ok. 1861 r.,

Rejestr zabytków Nr A-399/141 z 02.12.1987 r.

d. stodoła II, mur., ok. 1861 r.,

Rejestr zabytków Nr A-399/141 z 02.12.1987 r.

e. spichlerz, mur., ok. 1861 r.,

Rejestr zabytków Nr A-399/141 z 02.12.1987 r.

f. aleja dojazdowa do zespołu pałacowego (lipowa), k. XIX w.,

Rejestr zabytków Nr A-399/141 z 02.12.1987 r.

g. aleja dojazdowa do zespołu pałacowego (akacjowo-jesionowa), k. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-399/141 z 02.12.1987 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

CIENIN KOŚCIELNY

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY:

- a. kościół, mur., 1748-1802 r., rozbud. 1892-1912 r.,
 - b. dzwonnica, mur., pocz. XX w.,
 - c. ogrodzenie z bramą, mur.-żel., ok. 1930 r.,
- CMENTARZ KATOLICKI, ok. poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

- a. dwór nr 80, mur., ok. 1900 r.,
- b. pozostałości parku, XIX/XX w.,

CIENIN – PERZE

KAPLICZKA, mur., 1952 r.

CIENIN ZABORNY

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 53, mur., 1 poł. XIX w., rozbud. 1902 r.,
- b. park, ok. poł. XIX w., przekształcony pocz. XX w.,
- c. rządówka, ob. dom nr 44, mur., ok. 1928 r.
- d. obora, mur., 1920-1930 r..

JÓZEFOWO

KAPLICZKA, mur., 1946 r.

KAMIEŃ

KRZYŻ PRZYDROŻNY, kam.-mur., 1887 r., 1945 r.

KĄTY

KAPLICZKA, mur., 1946 r.

KOCHOWO

CMENTARZ EWANGELICKI, ok. poł. XIX w.

DWÓR NR 32, mur., XIX/XX w.

KORWIN

CMENTARZ EWANGELICKI, 1 poł. XIX w.

KOSZUTY MAŁE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. BARTŁOMIEJA:

- a. kościół, drew., 1720 r., częściowo rozebrany 1942 r., odbudowany 1946 r.,
 - b. ogrodzenie z bramą, żel.-mur., ok. 1946 r.,
 - c. cmentarz przykościelny, 2 poł. XV w.
- CMENTARZ KATOLICKI, ok. poł. XIX w.

KOSZUTY

KAPLICZKA, mur., 1946 r.

KOSZTY – PARCELE

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

a. dwór nr 18, mur., 3 ćw. XIX w.,

b. park, 3 ćw. XIX w.

KOWALEWO – OPACTWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚŚ. PIOTRA I PAWŁA:

a. kościół, drewn., 1784 r.

b. dzwonnica, mur., ok. 1860 r.,

c. ogrodzenie z bramą, mur., ok. 1860 r.,

d. cmentarz katolicki, pocz. XIX w.

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w., 1945 r.

WIATRAK KOŻŁAK, drewn.-mur., 2 poł. XIX w.

MARCEWO

KAPLICZKA, mur., 1950 r.

DOM NR 30, glin.-mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 36, glin., 2 poł. XIX w.

MŁODOJEWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA:

a. kościół, drewn., 1780 r., dobud. kruchty i przedsionka 1876 r., zakrycia 1878 r.,

b. brama-dzwonnica, mur., ok. 1870-1880 r.,

c. ogrodzenie, żel.-mur., 1933 r.,

d. plebania nr 1, mur., pocz. XX w.

CMENTARZ KATOLICKI, pocz. XIX w.

SZKOŁA, nr 92, mur., ok. 1930 r.

MŁODOJEWO – PARCELE

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

NIEZGODA

KAPLICZKA, mur., 1946 r.

NOWA WIEŚ

KAPLICZKA, mur., 1948 r.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 1885 -1890 r.,

b. park, 2 poł. XIX w.,

c. stodoła I, mur., ok. 1861 r.,

- d. stodoła II, mur., ok. 1861 r.,
- e. spichlerz, mur., ok. 1861 r.,
- f. magazyn chmielu, mur., ok. 1950 r.,
- g. ogrodzenie z bramą części rezydencjonalnej, mur., k. XIX w.,
- h. ogrodzenie z bramą części gospodarczej, mur., k. XIX w.,
- i. ogrodzenie części gospodarczej, kam.-mur., ok. 1861 r.,
- j. aleja dojazdowa do zespołu pałacowego (lipowa), k. XIX w.,
- k. aleja dojazdowa do zespołu pałacowego (akacjowo-jesionowa), k. XIX w.

ROZALIN

KAPLICZKA, kam.-żel., 1908 r., 1946 r.

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

- a. dwór nr 61, mur., 4 ćw. XIX w.
- b. park, 2 poł. XIX w.

WIERZBNO

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.

WIERZBOCICE

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.

WILCZNA

DOM NR 60, glin., 2 poł. XIX w.

WOLA KOSZUCKA – PARCELE

KAPLICZKA, kam., pocz. XX w.

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

ŻELAZKÓW

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór nr 4, mur., 2 poł. XIX w.,
- b. park, 2 poł. XIX w.,
- c. stajnia, mur., l. 30 XX w.,
- d. obora, mur., ok. 1936 r.,
- e. stodoła, mur., 1930-1935 r.,
- f. spichlerz, mur., pocz. XX w.,
- g. ośmiorak nr 2, mur., pocz. XX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Słupca zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków stanowią wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych.

Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Katarzyny w Cieninie

Kościelnym wpisane zostało do rejestru zabytków dwiema decyzjami: pod nr B-33/167 decyzją z dnia 08.12.1971 r. (7 pozycji) i pod nr 199/Wlkp/B decyzją z dnia 17.08.2011 r. (20 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. barokowe ołtarze z obrazami i rzeźbami – ołtarz główny, ołtarz boczny p.w. MB Częstochowskiej, ołtarz boczny Serca Jezusowego, klasycystyczna ambona z pocz. XIX w., klasycystyczny chór muzyczny, prospekt organowy wraz z instrumentem, Stacje Męki Pańskiej, krucyfiksy.

Obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościoła par. p.w. św. Bartłomieja w Koszutach Małych wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr B-22/82 decyzją z dnia 17.05.1971 r. (8 pozycji): obrazy, rzeźby, kielichy, ornat.

Elementy wyposażenia kościoła par. p.w. św. Piotra i Pawła w Kowalewie Opactwie wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr B-20/78 decyzją z dnia 14.05.1971 r. (16 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. barokowy ołtarz główny, cztery ołtarze boczne barokowe i barokowo-klasycystyczne, dwie kropielnice, krucyfiksy, kartusz herbowy w portalu z 1784 r.

Wyposażenie kościoła par. p.w. św. Mikołaja w Młodojewie wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr B-27/94 decyzją z dnia 23.06.1971 r. (15 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. barokowy ołtarz główny z rzeźbami, renesansowy tryptyk, chrzcielnica i kropielnica, rzeźby, ornaty.

Na cmentarzu parafialnym w Cieninie Kościelnym wpisane są do rejestru zabytków pod Nr B-96/42 cztery nagrobki decyzją z dnia 14.02.1994 r. Najstarszy nagrobek należy do ks. Stefana Świtalskiego, proboszcza parafii Cienin, zm. w 1885 r., kolejne to: nagrobek Stasia Szczycińskiego, ur. 1895 r., zm. 1900 r., grób rodziny Karczewskich z pocz. XX w., dawnych właścicieli Cienina Zbornego oraz rodziny Anasiewiczów, dawnych właścicieli Cienina Kościelnego.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Słupca nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Nie utworzono również parków kulturowych. Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy zespół dworski w Nowej Wsi.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona

w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwieniami kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Słupca znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Jest to osada ludności kultury łużyckiej w miejscowości Koszuty Małe – st. 7, ob. AZP 55-37/36, wpisana do rejestru zabytków pod numerem 29/Wlkp/C decyzją z dnia 08.12.1969 r.

Jest to dobrze zachowana osada zlokalizowana nad brzegiem Jeziora Słupeckiego związana z pobliskim grodziskiem w Słupcy (obecnie otoczonym

wodami jeziora). Ten kompleks osadniczy badany był w latach 50. XX wieku przez T. Malinowskiego, który pokusił się o próbę rekonstrukcji osady. Według niego otoczona była ona rowem i palisadą. Zabudowa składała się z szeregu niewielkich ziemianek lub półziemianek wzniesionych w konstrukcji szalaszowej ustawionych nad wydrążoną w ziemi jamą. Ziemianki te nakryte były dachem dwuspadowym krytym skórą zwierzęcą lub strzechą z trzciny. W niektórych natrafiono na paleniska wylepione z gliny, niekiedy umacniane przez wysypanie potłuczonych skorup glinianych naczyń. Czasami natomiast ogniska palono bezpośrednio na podłożu.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Słupca rozpoznano dotychczas jedno stanowisko archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Jest to dwór z okolic miejscowości Kowalewo – Opactwo datowany na okres późnego średniowiecza lub nowożytności. Obecnie stanowisko jest bardzo mocno zniwelowane.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Słupca został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Słupca zewidencjonowano 323 stanowiska archeologiczne, na które składa się 548 faktów osadniczych.

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Dwory	Cmentarzyska		Osady i ślady osadnicze	Inne	Ogółem
			płaskie	kurhanowe			
Ilość faktów osadniczych ogółem	0	1	6	0	541	0	548
Ilość stanowisk wpisanych do rejestru	0	0	0	0	1	0	1

* dane przytoczone za ewidencją zabytków archeologicznych z 2008 r. i danymi przekazanymi przez Delegaturę w Koninie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego gmina Słupca położona jest na pograniczu trzech mezoregionów: Pojezierza Gnieźnieńskiego, Pojezierza Kujawskiego i Równiny Wrzesińskiej, wchodzących w skład Pojezierza Wielkopolskiego. Większość terenu gminy to płaskie, niemal bezleśne powierzchnie ostatniego z ww. mezoregionów, związane genetycznie ze zlodowaczeniem środkowopolskim. Dopiero skrajnie północną i północno-wschodnią część gminy (strefa marginalna fazy poznańskiej ostatniego zlodowaczenia) stanowią tereny o urozmaiconej rzeźbie młodoglacjalnej.

Krajobraz gminy tworzą: 1. pagórki czołowomorenowe (Pagórki Powidzkie), o wysokościach względnych rzędu kilku-kilkunastu m i spadkach sięgających lokalnie 10-15%, wyniesione około 104-119 m n.p.m., ale ledwo zaznaczające się w krajobrazie gminy; 2. niewielkie płyty sandru (równiny sandrowej) u podnóża wału moren czołowych, położone około 100-113 m n.p.m. i pochylone w kierunku południowym; 3. zdenudowana wysoczyzna morenowa płaska, o spadkach 0-3%, leżąca na przedpolu moren czołowych, wyniesiona ca 90-102 m n.p.m.; 4. terasa wysoka, usypana przez wody roztopowe lodowca, charakterystyczna głównie dla najbliższego sąsiedztwa Meszny i Strugi, wyniesiona około 82-106 m n.p.m. i oddzielona od wysoczyzny wyraźnym, kilku-kilkunastometrowym zboczem; 5. rynna subglacjalna Jeziora Powidzkiego, mieszcząca się jedynie fragmentarycznie w północnej części terenu, o płaskim dnie i kilku-kilkunastometrowej wysokości, silnie nachylonych (15-25%) zboczach, przechodząca w płytką dolinę rz. Meszny; 6. *doliny rzeczne*: płynące ku Warcie - Meszny oraz prostopadłej do niej Strugi, o zróżnicowanej szerokości rzędu 0.7 - 1.5 km, z systemem wysokich teras nadzalewowych i wąskim dnie;

7. liczne płytkie *doliny erozyjno-denudacyjne*, rozcinające powierzchnie wysoczyznowe i terasowe; 8. krótkie, głębokie *rozcięcia erozyjne* stref krawędziowych, głównie rynny jeziornej.

Teren gminy położony jest w całości, w dorzeczu rz. Warty. Główną rzeką gminy jest prawobrzeżny dopływ Warty - rzeka Mieszna (długości 37.2 km), wypływająca z południowego krańca Jeziora Powidzkiego. Jej największym dopływem jest na obszarze gminy rzeka Struga (Bawół, Struga Witkowska), uważana często za źródłowy odcinek Mieszny. Innym - Sucha Rzeka, wypływająca z podnóża wału czołowomorenowego i zbierająca wody opadowe z całej wschodniej części gminy. Pozostałe ciek, będące dopływami ww. rzek, mają charakter okresowy.

W przeszłości omawiany teren obecnej gminy stanowił siedlisko lasów dębowo-grabowych, rosnących przy wysokim poziomie wody gruntowej bądź bez jej wpływu, jak też lasów sosnowych. Obniżenia pradolinie zajmowały zarośla wierzbowe i lasy lęgowe z wierzbą i topolą lub z dębem, bukiem i wiązem.

Szereg zmian kulturowych i klimatycznych związanych jest z początkiem holocenu. Na ten okres datuje się środkową epokę kamienia – mezolit. W tym czasie obserwuje się generalne ocieplenie klimatu. Dominującą formą stało się myślistwo typu traperskiego. Polowano na zwierzynę i łowiono ryby w obrębie określonego terytorium, uzupełniając jadłospis zbieractwem roślin dziko rosnących. Ogólnie rzecz biorąc, wszystkie te społeczności prowadziły podobny, półkoczowniczy tryb życia. Tereny rzeczne wraz z rozległymi rozlewiskami i zróżnicowanymi typami lasów stwarzała dogodne warunki dla tego typu gospodarki. Lasy nie stanowiły zwartej pokrywy. Wolne lub prawie wolne od nich były piaszczyste wydmy, które ze względu na suche podłoże i bliskość wody były najdogodniejszym miejscem dla czasowych obozowisk, zakładanych przez ówczesną ludność. Nic więc dziwnego, że okolice dzisiejszej gminy Słupca przyciągały grupy łowców – zbieraczy. Na omawianym terenie odkryto dosyć liczne, typowe dla okresu mezolitu, drobne narzędzia wykonane z krzemienia (tzw. mikrolity).

Bardziej ustabilizowane osadnictwo widoczne jest jednak dopiero w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie

wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Pierwszą kulturą w pełni neolityczną była kultura ceramiki wstęgowej. Ludność tej kultury zakładała swoje osiedla na żyznych terasach rzecznych, na czarnych i brunatnych ziemiach. Lokowali na nich stałe osady składające się z długich, prostokątnych domów. Zajmowali się głównie uprawą roli oraz hodowlą. Ślady osadnictwa ludności tej kultury zidentyfikowano w okolicach Słupcy.

Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie dzisiejszej gminy Słupca wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych. Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień. Zajęcia gospodarskie ogniskowały się głównie wokół uprawy zbóż oraz hodowli zwierząt. Charakterystyczną cechą ludności tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne w formie wydłużonego trapezu lub trójkąta ziemnego kopca obstawionego wielkimi kamieniami (najbliższe naszemu terenowi grobowce znane są z terenu gmin Kleczew, Skulsk i Wilczyn). Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Obecność ludności kultury pucharów lejkowatych na terenie dzisiejszej gminy poświadczają znaleziska z okolic miejscowości: Kąty, Kotunia, Wierzbovice.

Sporadyczne są natomiast ślady obecności na tych terenach ludności kultury amfor kulistych rozwijającej się prawie równolegle z kulturą pucharów lejkowatych.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. W środkowym i późnym okresie epoki brązu zaczęła się rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza, kiedy to nadal funkcjonowała na naszych terenach ludność wiązana z kulturą łużycką. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie dzisiejszej gminy Słupca jest bardzo bogato reprezentowane. Do najbardziej znanych stanowisk osadniczych tej kultury należy grodzisko w Słupcy pierwotnie

zlokalizowane na podmokłym, bagiennym terenie, obecnie położone na wodach sztucznego jeziora, które powstało wskutek spiętrzenia rzeczki Meszny, wypływającej z Jeziora Słupeckiego. Grodzisko ma obecnie kształt wydłużonego owalu o średnicy 130x145 m, zachowane wysokość wałów ziemnych dochodzi do około 4 m. Grodzisko połączone było z lądem stałą glinianą groblą wzmocnioną kamieniami i drewnem. W pobliżu grodu funkcjonowały liczne osiedla (w tym badana wykopaliskowo osada w Koszutach Małych), a także nekropolia zawierająca pochówki ciałopalne.

Pod koniec okresu halszackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytnim wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk osadniczych ludności kultury przeworskiej oraz cmentarzysko ciałopalne.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów:

okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego. Obraz dynamiki rozwoju osadniczego z okresu wczesnego średniowiecza, nie zmienia się także w późnym średniowieczu. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Słupca wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim: inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego, budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy (planowany jest remont ulicy Jeziornej w Piotrowicach), budowa i rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych (budowa sieci kanalizacyjnej przy ul. Słomczyckiej w Piotrowicach, budowa sieci kanalizacyjnej w Rozalinie); wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych [Jedynym surowcem mineralnym eksploatowanym na terenie gminy jest kruszywo naturalne. Udokumentowane zasoby tego surowca położone są w Kochowie, Niezgodzie, Wilcznej i Zaborzu. Dla niektórych złóż zostały ustalone obszary górnicze i tereny

górnictwa Na terenie gminy znajdują się następujące złoża kruszyw mineralnych: - „Nieżgoda KZ” Nr złoża KN17353 zlokalizowane na działce nr 382/3 obręb Niezgoda powierzchnia złoża 1,69 ha - „Nieżgoda” Nr złoża KN8807 powierzchnia złoża 5,28 ha - „Wilczna WM” Nr złoża KN9966 powierzchnia złoża 1,53 ha - „Kochowo” Nr złoża KN1354 powierzchnia złoża 35,4 ha - „Kochowo KR” Nr złoża KN16423 zlokalizowane na działkach nr 115/1, 115/2, 116, 119, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131 obręb Kochowo, powierzchnia złoża 40,50 ha - „Kochowo WM” Nr złoża KN17457 zlokalizowane na działce nr 76/7 obręb Kochowo powierzchnia złoża 0,89 ha - „Kochowo II” Nr złoża KN11140 zlokalizowane na działkach nr 229, 231 obręb Kochowo powierzchnia złoża 14,81 ha - „Kochowo III” Nr złoża 17629 zlokalizowane na działkach nr 229, 231 obręb Kochowo powierzchnia złoża 1,12 ha - „Kochowo BB” Nr złoża KN17520 zlokalizowane na działce nr 78/4 obręb Kochowo powierzchnia złoża 1,99 ha - „Gótkowo I” zlokalizowane na działce nr 94/6 obręb Gótkowo powierzchnia złoża 1,95 ha - „Zaborze” powierzchni złoża 0,8 ha, eksploatacja złoża zaniechana].

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka (grunty orne zajmują ponad 80 % powierzchni gminy). Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych (udział powierzchni leśnej w ogólnej powierzchni gminy jest niewielki i wynosi ok. 5 %). Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji

drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Kierownika Delegatury w Koninie.

W przypadku stanowiska archeologicznego – osady ludności kultury łużyckiej w Koszutach Małych - wpisanego do rejestru zabytków, istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu – Kierownikiem Delegatury w Koninie.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca przyjęte zostało Uchwałą Nr XXX/194/20 Rady Gminy Słupca z dnia 26 listopada 2020 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych. obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w ewidencji zabytków.

W części II. „Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu”, w rozdz. 4. „Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w ewidencji zabytków.

W części III. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”, w rozdz. 5. przedstawiono zasady ochrony konserwatorskiej:

1. Założenia sakralne i rezydencjonalne:

Podlegają ochronie w granicach założeń oraz ich najbliższym otoczeniu. Należy uwzględnić znaczenie widoku na zabytek.

W obrębie stref ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- a) historyczna parcelacja, zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów,
- b) zachowanie zabytkowej zabudowy,
- c) zachowanie zabytkowej zieleni,
- d) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,
- e) użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu.

2. Cmentarze.

Ochrona obowiązuje w granicach cmentarza oraz w jego najbliższym otoczeniu. Dla cmentarzy czynnych szerokość zewnętrznej strefy ochronnej równa jest szerokości strefy ochrony sanitarnej. Dla nieczynnych cmentarzy ewangelickich postuluje się przyjęcie zewnętrznej strefy ochronnej o szerokości ok. 10 m wokół granic.

W granicach cmentarza obowiązuje zachowanie:

- a) historycznego rozplanowania,
- b) zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
- c) zabytkowej zieleni.

Postuluje się wyłączenie spod zabudowy najbliższego otoczenia cmentarzy.

3. Pojedyncze obiekty budowlane (użyteczności publicznej, mieszkalne, gospodarcze, przemysłowe i kapliczki).

Ochrona obejmuje obiekt wraz z jego najbliższym otoczeniem. Postuluje się zachowanie zabytkowej formy architektonicznej oraz podporządkowanie niezbędnych zmian budynkowi istniejącemu w zakresie skali i formy. Sposób użytkowania i przeznaczenie obiektu wymaga uzgodnienia z Kierownikiem Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

4. Wszelkie zmiany w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz w ich najbliższym otoczeniu (m. in. prace budowlane, pielęgnacja zieleni, prace ziemne, zmiany sposobu użytkowania, podziały geodezyjne) wymagają:

a) pozwolenia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie, działającego z upoważnienia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków,

b) uzgodnienia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie – w odniesieniu do pozostałych obiektów i obszarów.

Zasady ochrony stanowisk archeologicznych:

1. Strefa ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych;

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatura w Koninie, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

2. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków;

Na terenie gminy znajduje się stanowisko archeologiczne – osada kultury łużyckiej w Koszutach Małych, wpisana do rejestru zabytków, objęta jest ścisłą ochroną konserwatorską. Na terenie tego stanowiska obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych.

3. Zespoły dworsko – parkowe wpisane do rejestru zabytków lub podlegające ochronie konserwatorskiej oraz obiekty wpisane do rejestru zabytków.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach objętych ochroną konserwatorską lub w bliskim jej sąsiedztwie, podczas inwestycji

związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatura w Koninie, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych

4. Zadania inwestycyjne związane z szerokopłaszczyznowymi pracami ziemnymi (m.in. kopalnie odkrywkowe, drogi, eksploatacja złóż).

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szerokopłaszczyznowego zadania inwestycyjnego, obowiązek przeprowadzenia :

- a) rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych,
- b) ratowniczych badań wykopaliskowych, wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- c) badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych,
- d) stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu.

Wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca (z wyłączeniem działek 229/1 i części 229/2 w miejscowości Koszuty Parcele) przyjęty został Uchwałą Nr IX/72/2003 Rady Gminy Słupca z dnia 8 grudnia 2003

roku.

W § 7 określono granice i zasady zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie przepisów o ochronie dóbr kultury:

- 1) W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej zespołów dworsko-parkowych obowiązuje:
 - historyczna parcelacja (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
 - zachowanie zabytkowej zieleni,
 - zachowanie zabytkowej zabudowy,
 - podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy,
 - użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu.
- 2) Na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:
 - historyczna parcelacja,
 - historyczne rozplanowanie,
 - zachowanie zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
 - zachowanie zabytkowej zieleni.
- 3) Wymagają uzgodnienia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską, takie jak:
 - w odniesieniu do zabudowy – rozbiórki, remonty, przebudowy, rozbudowy, budowy,
 - w odniesieniu do zieleni – wycinki (dot. terenów wpisanych do rejestru zabytków),
 - podziały geodezyjne,
 - prace ziemne,
 - zmiany sposobu użytkowania.
- 4) Na obszarach n/w stref „OW” obserwacji archeologicznej działalność inwestycyjna może być prowadzona wyłącznie pod nadzorem konserwatorskim: Kotunia, Gólkowo, Kąty st. 3, Kąty st. 6-7, Wierzbocice st. 1, Wierzbocice st. 5, Młodojewe st. 3, Młodojewe st. 5.
- 5) Przedmioty ochrony – zabytki wpisane do rejestru i ujęte w ewidencji zabytków.

Do powyższego planu wprowadzono zmiany, z których następujące zawierają ochronę dziedzictwa kulturowego:

1. Uchwała Nr XXXII/206/2006 Rady Gminy Słupca z dnia 16 lutego 2006 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy

Słupca:

Tereny objęte zmianą planu znajdują się w strefie występowania zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych będących pod ochroną konserwatorską zgodnie z art. 6, ust. 1, pkt 3a, art. 145 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., które w trakcie prac ziemnych ulegną zniszczeniu, wobec czego prace ziemne podczas inwestycji na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony wymagają badań w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – Delegatura w Koninie.

Na działkach nr 75/8 i 188 w miejscowości Kochowo, wymagane jest prowadzenie wyprzedzających planowaną inwestycję, badań powierzchniowo-sondażowych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – Delegatura w Koninie, które pozwolą zaplanować ewentualne archeologiczne badania ratownicze.

2. Uchwała Nr XXXIV/224/2006 Rady Gminy Słupca z dnia 27 czerwca 2006 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca:

§ 14 ustalenia ogólne dla terenów i obiektów podlegających ochronie ze względu na wymagania ochrony zabytków:

Piotrowice – działka nr 469/2, Kotunia – działka nr 348/1, Cienin Kościelny – dz. nr 100/1 położone są na terenie rozpoznanym archeologicznie. Prace ziemne podczas inwestycji na w/w działkach, na obszarze występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony wymagają badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – Delegatura w Koninie

3. Uchwała Nr XLV/237/2010 Rady Gminy Słupca z dnia 26 sierpnia 2010 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla inwestycji - farma elektrowni wiatrowych oraz ustalenie zakazu zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej na terenach położonych w gminie Słupca, w miejscowościach: Gólkowo, Kotunia, Kały, Kowalewo Góry, Kowalewo Opactwo, Kowalewo – Sołectwo, Wierzbovice, Wierzбно, Poniatówek i Wola Koszucka – Parcele.

§ 9. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na terenach ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, ustala się obowiązek

uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Koninie, inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu objętego planem, a wymagających prac ziemnych, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych.

4. Uchwała Nr XIII/80/11 Rady Gminy Słupca z dnia 20 października 2011 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów gminy Słupca w miejscowościach Piotrowice, Młodojewo i Wierzbno;

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie określonym w pozwoleniu na badania archeologiczne właściwej służby ochrony zabytków, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę z zastrzeżeniem pkt 2, 1.3MN/U, 1.4MN/U, 1.1ZP, 1.1.KDD, 1.1.KDW, 1.2KDW, 6.1MN/U;

2) przy inwestycjach związanych z szeroko płaszczyznowymi pracami ziemnymi nakazuje się obowiązek przeprowadzenie:

a) rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondażowych,

b) ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,

c) badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych,

d) wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem właściwej służby ochrony zabytków, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę,

e) uwzględnienie przy zagospodarowaniu i zabudowie terenu 6.1MN/U strefy ochrony konserwatorskiej.

5. Uchwała Nr XIII/81/11 Rady Gminy Słupca z dnia 20 października 2011 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów na obszarze gminy Słupca – etap I;

§ 7. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

1) ustala się ochronę konserwatorską dla zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych;

2) w granicach wyznaczonych na rysunku planu stref ochrony archeologicznej ustala się uzyskanie od właściwego miejscowo konserwatora zabytków wytycznych konserwatorskich oraz uzgodnienia niezbędnego zakresu badań

archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę;

3) przy inwestycjach związanych z szeroko płaszczyznowymi pracami ziemnymi, w tym budowa drogi i eksploatacja kruszywa nakazuje się:

- a) przeprowadzenie rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondażowych,
- b) przeprowadzenie ratowniczych badań wykopaliskowych, wyprzedzających inwestycją, na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- c) przeprowadzenie badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych,
- d) stały nadzór archeologiczny podczas odhumusowania terenu,
- e) uzyskanie od właściwego miejscowego konserwatora zabytków wytycznych konserwatorskich oraz uzgodnienia niezbędnego zakresu badań archeologicznych

6. Uchwała Nr XIII/82/11 Rady Gminy Słupca z dnia 20 października 2011 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów na obszarze gminy Słupca – etap II:

§ 7. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

1) ustala się ochronę konserwatorską dla:

- a) stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków oznaczonego na rysunku planu w miejscowości Koszuty Małe,
- b) obiektów zabytkowych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków, oznaczonych na rysunku planu,
- c) wyznaczonych na rysunku planu stref ochrony konserwatorskiej w miejscowościach Cienin Zaborny – Arkusz 2, Młodojewo – Arkusz 8, Rozalin – Arkusz 10,
- d) zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych;

1) dla stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków oraz w jego otoczeniu zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych lub przemysłowych,

2) dla obiektów zabytkowych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz ich otoczenia ustala się:

- a) zachowanie historycznego układu zabudowy w tym: proporcji, gabarytów i wysokości zabudowy,
- b) zachowania obiektów zabytkowych, w tym ich konserwację, rewaloryzację i rekonstrukcję, przy czym nakazuje się wykonywanie remontów konserwatorskich z zachowaniem lub odtworzeniem pierwotnego pokrycia

dachów, detali architektonicznych, stolarki i tynków,

c) zakaz stosowania zewnętrznego ocieplania z płyt styropianowych, wełny mineralnej i materiałów podobnych na budynkach z elewacją ceglana lub z dekoracją architektoniczną,

d) dopuszcza się przebudowę i rozbudowę obiektów zabytkowych,

e) zakaz stosowania blachy dachówkopodobnej jako pokrycia dachowego,

f) nakaz uzgodnienia prac remontowych, restauratorskich, konserwatorskich i innych prac budowlanych związanych z obiektem budowlanym lub jego otoczeniem przez właściwego miejscowego konserwatora zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi

3) w granicach wyznaczonej na rysunku planu strefy ochrony konserwatorskiej ustala się:

a) zachowanie historycznego rozplanowania,

b) zachowanie historycznej parcelacji, zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów,

c) zachowanie zabytkowej zabudowy i zieleni,

d) zharmonizowanie nowych obiektów z zabytkowym otoczeniem w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej, w szczególności w zakresie budowy nowych budynków, remontu, przebudowy, rozbudowy lub zmiany sposobu użytkowania istniejących budynków, budowy innych obiektów budowlanych, w tym ogrodzeń, infrastruktury technicznej, nawierzchni,

e) zharmonizowanie nowych nasadzeń z zabytkowym otoczeniem,

f) nakaz uzgodnienia prac remontowych, restauratorskich, konserwatorskich i innych prac budowlanych w strefie ochrony konserwatorskiej przez właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi;

4) w granicach wyznaczonych na rysunku planu stref ochrony archeologicznej ustala się uzyskanie od właściwego miejscowo konserwatora zabytków wytycznych konserwatorskich oraz uzgodnienia niezbędnego zakresu badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę;

5) przy inwestycjach związanych z szeroko płaszczyznowymi pracami ziemnymi, w tym budowa drogi i eksploatacja kruszywa nakazuje się:

a) przeprowadzenie rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondażowych,

b) przeprowadzenie ratowniczych badań wykopaliskowych, wyprzedzających inwestycją, na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,

c) przeprowadzenie badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych,

- d) stały nadzór archeologiczny podczas odhumusowania terenu,
- e) uzyskanie od właściwego miejscowego konserwatora zabytków wytycznych konserwatorskich oraz uzgodnienia niezbędnego zakresu badań archeologicznych.

7. Uchwała Nr XXXIV/217/13 Rady Gminy Słupca z dnia 20 czerwca 2013 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny położone w obrębie geodezyjnym Kowalewo – Opactwo i Kowalewo – Sołectwo, w gminie Słupca.

§ 8. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na terenach ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, ustala się obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Koninie, inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu objętego planem, a wymagających prac ziemnych, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych.

8. Uchwała nr IV/17/15 Rady Gminy Słupca z dnia 22 stycznia 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów w obrębach geodezyjnych Niezgoda i Kochowo.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: na terenach 6.1MN, 6.2MN, 6.3KDW dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem terenu ustala się konieczność prowadzenia prac archeologicznych na które należy uzyskać pozwolenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przed uzyskaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.

9. Uchwała nr XIX/75/15 Rady Gminy Słupca z dnia 28 października 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów w obrębach geodezyjnych Drażna, Gólkowo, Józefowo, Kąty, Korwin, Koszuty, Koszuty – Parcele, Kotunia, Młodojewo i Wierzbocice – etap I.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się w granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem obowiązek prowadzenia badań archeologicznych, na które

inwestor winien uzyskać pozwolenie WWKZ przed uzyskaniem decyzji o pozwolenie na budowę zgodnie z przepisami odrębnymi do ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami.

10. Uchwała nr XV/78/15 Rady Gminy Słupca z dnia 26 listopada 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów z gminy Słupca.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: na terenie 2.1U dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w granicach strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, określonej na rysunku zmiany planu, należy zastosować przepisy odrębne.

11. Uchwała nr XXVI/172/16 Rady Gminy Słupca z dnia 30 września 2016 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów w obrębach geodezyjnych Drażna, Gótkowo, Józefowo, Kały, Korwin, Koszuty, Koszuty – Parcele, Kotunia, Młodojewo i Wierzbocice oraz opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla nieruchomości w obrębie geodezyjnym Koszuty – Parcele – etap II.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się:

1) ochronę obiektów wpisanych do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, wchodzących w skład zespołu dworsko-folwarcznego położonego w miejscowości Koszuty – Parcele:

a) dwór, ob. dom nr 18, mur., 3 ćw. XIX, przebud. 1986,

b) park krajobrazowy, 3 ćw. XIX;

2) zachowanie historycznego układu przestrzennego, zabytkowej zabudowy, kompozycji zieleni i historycznego drzewostanu;

3) obowiązek uzgodnienia z konserwatorem zabytków wszelkich działań inwestycyjnych planowanych na obszarze wyznaczonej strefy ochrony konserwatorskiej zespołu dworsko-folwarcznego;

4) w granicach strefy ochrony konserwatorskiej zespołu dworsko-folwarcznego oraz strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem terenu obowiązek prowadzenia badań archeologicznych, na które inwestor winien uzyskać pozwolenie WWKZ przed uzyskaniem decyzji o pozwoleniu na budowę zgodnie z przepisami odrębnymi do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

12. Uchwała nr XXXIV/236/17 Rady Gminy Słupca z dnia 30 marca 2017 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów z gminy Słupca – etap II.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się na terenach 1.2MN/U, 2.3.R, 2.4R, 7UP, 14.1MN, 14.2MN, 14.3MN, 14.4MN, 14.1KDW, 14.2KDW, 14.3KDW, 14.1KDxp, 14.2KDxp w granicach strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem terenu obowiązek prowadzenia badań archeologicznych, na które inwestor winien uzyskać pozwolenie właściwej służby ochrony zabytków, przed uzyskaniem decyzji o pozwoleniu na budowę zgodnie z przepisami odrębnymi.

13. Uchwała nr XXXVIII/254/17 Rady Gminy Słupca z dnia 31 sierpnia 2017 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów w obrębie geodezyjnym Piotrowice – etap I.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się na terenach: 1MN, 2MN, 14MN/U, 16MN/U, 18MN/U, 2US/ZP, 4KDD, 10KDW, 18KDW, 20KDW, 30KDW w granicach strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych nakaz zastosowania przepisów odrębnych, w tym przepisów ochrony dziedzictwa kulturowego.

14. Uchwała nr XXXVIII/255/17 Rady Gminy Słupca z dnia 31 sierpnia 2017 r. w sprawie: zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów położonych w obrębie geodezyjnym Cienin Kościelny.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się w granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem terenu obowiązek prowadzenia badań archeologicznych, na które inwestor winien uzyskać pozwolenie WVKZ przed uzyskaniem decyzji o pozwoleniu na budowę zgodnie z przepisami odrębnymi do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

15. Uchwała nr XLVII/329/18 Rady Gminy Słupca z dnia 26 kwietnia 2018 r. w sprawie zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów w obrębach geodezyjnych Józefowo, Kochowo,

Koszuty, Koszuty – Parcele, Kotunia i Wilczna

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się na terenie 5PE w granicach strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego nr 4, ob. AZP 54-37/14 - pozostałości osadnictwa ludności z okresu późnego średniowiecza, nakaz postępowania zgodnie z przepisami ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami.

16. Uchwała nr XLIX/342/18 Rady Gminy Słupca z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów obrębach geodezyjnych Borki, Cienin Kościelny, Cienin – Perze, Cienin Zaborny, Kąty, Kochowo, Koszuty, Koszty – Parcele, Korwin, Kowalewo – Opactwo, Kowalewo – Sołectwo, Młodojewo, Niezgoda, Piotrowice, Wilczna, Wola Koszucka – Parcele, Żelazków – część A.1.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej, ustala się dla oznaczonego na rysunku planu stanowiska archeologicznego nr 8, AZP 56-39/89, wpisanego do wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnej ewidencji zabytków, stosowanie przepisów odrębnych.

17. Uchwała nr VIII/70/19 Rady Gminy Słupca z dnia 28 marca 2019 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów w gminie Słupca.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej, ustala się dla oznaczonego na rysunku planu stanowiska archeologicznego nr 2, AZP 54-37/24, wpisanego do wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnej ewidencji zabytków, stosowanie przepisów odrębnych.

18. Uchwała nr XLV/255/2021 Rady Gminy Słupca z dnia 24 listopada 2021 r. w sprawie zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Słupca dla wybranych terenów w gminie Słupca.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej, ustala się: nakaz postępowania zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w granicach strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych określonych na rysunku zmiany planu, zlokalizowanych w granicy terenów:

1) 3.1.MN/U – stanowisko nr 6, ob. AZP 55-37/28 – pozostałości osadnictwa

- ludności ze schyłku neolitu – początki epoki brązu oraz ludności kultury łużyckiej;
- 2) 6MN/U – stanowisko nr 1, ob. AZP 55-37/36 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej;
- 3) 8MN/U – stanowisko nr 2, ob. AZP 55-36/13 – pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej oraz z okresu późnego średniowiecza i z okresu nowożytnego;
- 4) 11P/U – stanowisko nr 4, ob. AZP 56-36/83 – pozostałości osadnictwa ludności kultury łużyckiej oraz z przełomu okresu późnego średniowiecza i nowożytnego.

Zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a wszelkie zmiany są każdorazowo uzgadniane z konserwatorem zabytków.

7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmiennym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Na terenie gminy Słupca znajdują się dwa takie obszary:

1. *Powidzki Park Krajobrazowy* utworzony Rozporządzeniem Nr 18 Wojewody Konińskiego z dnia 16 grudnia 1998 r. w celu ochrony środowiska przyrodniczego, swoistych cech krajobrazu oraz zabezpieczenia wartości historycznych i kulturowych tego regionu. Obszar ten rozciąga się na długiej, rozgałęziającej się rynnie jeziornej o kierunku z północnego wschodu na południowy zachód, ciągnącej się od Strzelna do Słupcy, obejmując powierzchnię 24600 ha, z tego 200 ha znajduje się w granicach gminy Słupca. Tereny Parku cechują się znacznymi walorami krajobrazowymi. Decyduje o tym różnorodność ekosystemów, ale przede wszystkim system jezior rynnowych często o urozmaiconej linii brzegowej, czasem z malowniczo położonymi wyspami. Wśród nich wielkością wyróżniają się Jezioro Powidzkie i Jezioro Niedzięgiel. W celu zapewnienia dodatkowej ochrony w Powidzkim Parku Krajobrazowym

utworzono kilkanaście pomników przyrody i jeden użytek ekologiczny chroniący cenną, torfowiskową szatę roślinną. W granicach Parku stwierdzono ok. 990 gatunków roślin (w tym 60 chronionych) oraz 216 zbiorowisk roślinnych, nie mniej bogaty jest świat zwierząt, wśród których zanotowano 34 gatunki ssaków, 10 płazów, 5 gadów i 22 ryb. Wartościowe z przyrodniczego i gospodarczego punktu widzenia są zespoły ichtiofauny, zwłaszcza dużych i głębokich jezior wykazujących jeszcze cechy jezior sielawowych (z sielawą i sieją).

Oprócz atrakcji przyrodniczych i krajobrazowych, Powidzki Park Krajobrazowy cechuje się stosunkowo dużą koncentracją stanowisk archeologicznych oraz zabytków kultury materialnej. Powidzki Park Krajobrazowy włączony jest do krajowej sieci obszarów chronionych „ECONET-POLSKA” oraz europejskiej sieci „NATURA 2000”.

2. *Powidzko - Bieniszewski Obszar Chronionego Krajobrazu* utworzony Uchwałą Nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego i zasad korzystania z tych obszarów. Omawiany obszar o całkowitej powierzchni 460 km² jest najważniejszym ogniwem ekologicznym systemu ochrony ze względu na największą w skali dawnego województwa konińskiego koncentrację walorów przyrodniczych, krajobrazowych i rekreacyjnych. Jest to najcenniejszy pod względem morfotycznym obszar mający żywą rzeźbę młodoglacjalną. Cechuje go ogromne bogactwo tak charakterystycznych form jak rynny polodowcowe, wzgórza moreny czołowej, płaska i falista forma moreny dennej, liczne jeziora: Powidzkie, Niedzięgiel, Suszewskie, Wilczyńskie, Budzislawskie, Ostrowickie, w znacznej części linii brzegowej otoczone lasami.

Powidzko - Bieniszewski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje fragment Pojezierza Gnieźnieńskiego połączony ciągiem wzgórz moreny czołowej z resztką dawnej Puszczy Bieniszewskiej. Puszcza Bieniszewska zajmuje obszar o powierzchni 952,5 ha, obejmując zwarty kompleks żyznych lasów liściastych, w większości dobrze zachowanych lasów gradowych oraz łągów. Obszar włączony jest do europejskiej sieci obszarów chronionych NATURA 2000 jako specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa).

Na terenie gminy Słupca indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są pojedyncze obiekty przyrody ożywionej: 1 lipa drobnolistna i 5 dębów szypułkowych w parku dworskim w Młodojewie.

7.4. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153), wydanego na podstawie art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Jak wskazuje § 3 ust. 3 pkt 1-3 i ust. 5 cyt. Rozporządzenia plan ochrony zabytków zawiera w szczególności informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną, wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Dokument ten sporządzany jest według instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, stanowiącej załącznik do wskazanego Rozporządzenia.

Gmina Słupca posiada plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych przyjęty Zarządzeniem Nr 52/2015 Wójta Gminy Słupca z dnia 2 czerwca 2015 r. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome na terenie gminy, wpisane do rejestru zabytków, utrzymane są generalnie w dobrym stanie.

CIENIN KOŚCIELNY

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY

Kościół wzniesiony został na miejscu dawnego drewnianego w latach 1748-1802 z fundacji Ewy Niemojewskiej. Od wschodu, w latach 1892-1912 dostawiono wieżę. Budowla murowana z cegły, założona na planie wydłużonego prostokąta z nieco węższym, prostokątnym prezbiterium od zachodu. Nawa nakryta dachem dwuspadowym, nieco niższe prezbiterium trójspadowym. Dwukondygnacyjna wieża zwieńczona hełmem cebulastym z latarnią. Elewacje dzielone pilastrami, zwieńczone profilowanym gzymsem. Kościół jednonawowy, z wydzielonym półkolistą arkadą prezbiterium. Wewnątrz polichromowany strop.

Restaurowany w latach 1892-1912. W 1980 r. przełożono pokrycie dachu, dano nowe tynki zewnętrzne oraz założono posadzkę z terakoty. W ostatnich latach wykonano remont kapitalny dachu i wieży, wymieniono więźbę, założono nowe pokrycie z dachówki ceramicznej karpiówki, odnowiono elewacje. Kościół utrzymany w dobrym stanie.

KOSZUTY MAŁE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. BARTŁOMIEJA

Wieś po raz pierwszy wzmiankowana w 1253 r. Własność klasztoru cystersów w Łądzie. Parafia erygowana w XIV w. Pierwszy kościół parafialny został ufundowany w 2 poł. XV w. przez opatów łądzkich. Obecny wzniesiony w roku 1720 z fundacji opata klasztoru cystersów w Łądzie, Antoniego Mikołaja Łukomskiego. W 1942 r. częściowo rozebrany przez Niemców (prezbiterium i część nawy), odbudowany w 1946 r. z zachowaniem pierwotnego rzutu, bryły i częściowo materiału. Na cokole z cegły i kamienia polnego, drewniany, konstrukcji zrębowej, obustronnie oszalowany. Orientowany, jednonawowy, z węższym i niższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, przy którym od północy zakrystia. Przy nawie niska kruchta od północy i kruchta ze schodami na chór muzyczny od zachodu. Nawa i kruchty nakryte dachami dwuspadowymi, prezbiterium wielospadowym. Dachy kryte blachodachówką. W kalenicy sygnaturka.

Kościół gruntownie odnowiony w latach 1985-1990. Konieczna bieżąca konserwacja zewnętrznego oszalowania.

Cmentarz przykościelny założony w 2 poł. XV w. z zachowanym starym nagrobkiem, wzdłuż ogrodzenia obsadzony drzewami (lipy, klony, kasztanowiec).

KOWALEWO – OPACTWO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚŚ. PIOTRA I PAWŁA

Parafia erygowana w 1426 r. Kościół zbudowany został w 1784 r. z fundacji prymasa Antoniego Ostrowskiego, opata klasztoru cysterskiego w Łądzie. Kościół usytuowany jest na zachodnim skraju wsi, przy drodze prowadzącej do Słupcy. Od wschodu przylega do niego cmentarz założony w XIX wieku. Kościół o konstrukcji zrębowej, oszalowany, orientowany, trójnawowy. Zbudowany na podmurówce z cegły i kamienia. Wzniesiony na planie krzyża z prezbiterium zamkniętym wielobocznie. Przy prezbiterium od północy znajduje się skarbczyk, a od południa zakrystia, przy nawie od południa kruchta. Od zachodu znajduje się wieża konstrukcji słupowej. Jednokondygnacyjowa zwarta bryła kościoła z nawą i kaplicami nakryta jest dachem dwuspadowym, nieco

niższe prezbiterium nakryte jest dachem wielospadowym, a niższe skarbczyk i zakrystia pokrywa dach dwuspadowy. Przylegająca do kościoła od zachodu dwukondygnacyjna wieża nakryta jest hełmem z latarnią. Dachy kryte są blachą. Wnętrze świątyni podzielone drewnianymi kolumnami na trzy nawy, przykryte jest pozornymi sklepieniami kolebkowymi. Na osi od północy i południa znajdują się dwie symetryczne, wysokością równe nawie kaplice, również sklepione pozorną kolebką. Kaplice otwarte są do nawy odcinkowymi arkadami wspartymi na słupach. Od wschodu nie wydzielone, równe szerokością nawie prezbiterium. Od zachodu w nawie znajduje się rokokowy prospekt organowy wsparty na dwóch kolumnach międzynawowych.

Kościół wielokrotnie remontowany; wymiana oszalowania, częściowa wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, nowe pokrycie dachu z blachy miedzianej, nowa podłoga. Zachowany w dobrym stanie.

MŁODOJEWO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA

Wieś Młodojewo założona została w XIV w. Była własnością biskupstwa poznańskiego, od 1 poł. XVII w. stanowiła ośrodek klucza majątków biskupich. Kościół pierwotnie wzmiankowany w 1415 r., obecny zbudowany został w 1780 r. W latach 1875-78 nastąpiła rozbudowa kościoła - przedłużono nawę od zachodu, dostawiono przedsionek murowany od zachodu oraz zakrystię. W latach 1870-80 zbudowano dzwonnice-bramę.

Kościół usytuowany jest w otwartej zabudowie na południowo-wschodnim skraju wsi. W ciągu ogrodzenia kościoła, w jego północno-wschodnim narożniku znajduje się dzwonnica-brama, murowana z cegły, otynkowana, w przyziemiu na przelocie żelazna krata z 1933 r. Budowla drewniana, konstrukcji zrębowej, jednonawowa, orientowana. Zbudowana na planie prostokąta, posiada mniejsze od nawy prezbiterium, zamknięte trójbocznie z boczną zakrystią oraz dwie kruchty - murowaną od frontu nawy i drewnianą przy południowej ścianie nawy. Przekrycie obiektu stanowi dach dwuspadowy w części nad nawą główną, kruchtą boczną oraz kruchtą zachodnią. Zakrystia nakryta dachem pulpitowym, prezbiterium dachem wielopołaciowym, zamkniętym od strony wschodniej trójpołaciowo. We wschodniej części nawy umiejscowiona została sygnaturka zwieńczona spłaszczonym hełmem baniastym. Wewnątrz strop płaski, odeskowany. Chór muzyczny wsparty na dwóch słupach, o prostej linii parapetu z prospektem organowym.

Kościół po kapitalnym remoncie przeprowadzonym w latach 2018-2019;

wykonano naprawę fundamentów i cokołów, remont ścian, wymianę oszalowania, wymianę desek sufitowych i ściennych, remont sygnaturki, remont konstrukcji więźby dachowej, założono nowe pokrycie dachu z gontu, wykonano drenaż i opaskę przyścienną. Konserwacji poddano również wyposażenie świątyni.

NOWA WIEŚ

ZESPÓŁ DWORSKI

Początki wsi sięgają XV – XVI w. W pocz. XVI stulecia istniał tu kościół filialny związany z parafią w Dobroszowie. Księga wieczysta majątku prowadzona jest od 1821 r. Nowa Wieś należała wówczas do rodziny Rokossowskich, później, od roku 1869 właścicielem był Alfred Nieszkowski. W północno-wschodniej części parku istniał wówczas drewniany dwór wzniesiony prawdopodobnie w 1740 r., zniszczony przez pożar ok. 1900 roku. Istniejący do dziś eklektyczny dwór zbudowany został w latach 1885-1890 dla ówczesnych właścicieli - Kosińskich. W latach dwudziestych z powodu zadłużenia folwark został przejęty przez skarb państwa a w 1937 r. wykupiony przez Stefana Dębickiego, który władał nim do 1939 r. W roku 1946 został przejęty przez Państwowe Nieruchomości Ziemskie, przekształcone następnie w Państwowe Gospodarstwo Rolne. Zespół dworski znajduje się w zasobach własności rolnej Skarbu Państwa. Obecnie w dzierżawie.

Budynek dworu murowany z cegły, całkowicie podpiwniczony, wzniesiony na rzucie zestawionym z prostokątów o zróżnicowanej wielkości, z trójbocznie występującą wieżą od północy. Poszczególne części o zróżnicowanej wysokości, jedno- i dwukondygnacyjne, wieża trójkondygnacyjna nakryta daszkiem ostrosłupowym. Detal architektoniczny w postaci profilowanych gzymsów i opasek okiennych, lizen, naczółków, dekoracyjnych kroksztyn.

W roku 1978 przeprowadzono remont bieżący. Od roku 1996 prowadzone są podstawowe prace zabezpieczające i remontowe, wykonano m.in. remont dachu oraz pomieszczeń piętra i parteru. Stan techniczny obiektu dostateczny.

Otoczający pałac park został znacznie ograniczony powierzchniowo w latach 70. XX wieku, poprzez przeznaczenie części jego terenu pod blok mieszkalny z budynkiem gospodarczym. Granica zachodnia i północna właściwego parku ogrodzona jest starym zabytkowym parkanem. W południowo-zachodniej części zlokalizowany jest staw z dwiema małymi wysepkami, stanowiącymi dawniej dużą jego atrakcję. Pierwotny układ alejek spacerowych jest zatarty i nieczytelny, drzewostan przerzedzony. Park pozbawiony przez lata specjalistycznej opieki wymaga podjęcia prac rewaloryzacyjnych.

Południową pierzeję, sąsiadującego z założeniem pałacowo-parkowym podwórza gospodarczego, zajmuje ciąg budynków gospodarczych: spichlerz, z przylegającymi do ścian szczytowych stodołami. Budynki murowane z kamienia i cegły, wzniesione ok. 1861 r. Budynki użytkowane przez dzierżawcę, utrzymane w dostatecznym stanie.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Istotnym zagrożeniem dla elementów dziedzictwa materialnego są katastrofy naturalne, np. pożary, powódzie, wichury, które zwłaszcza w sytuacji złego zabezpieczenia zabytku mogą doprowadzić do fizycznej destrukcji obiektu.

Dużym zagrożeniem, mogącym ostatecznie spowodować całkowite zniszczenie zabytku, jest notoryczne zaniedbywanie bieżących napraw i zaniechanie koniecznych remontów, zwłaszcza obiektów znajdujących się w złym stanie technicznym. Powolne, ale długotrwałe pogarszanie się stanu technicznego zabytku prowadzi w nieunikniony sposób do destrukcji substancji zabytkowej i trwałej utraty części lub całości wartości bazowych. Przyczyną utraty wartości zabytków bywają też niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne lub rewitalizacyjne. Czasami zabytkowe budynki, choć widać, że poddane zostały pracom remontowym, są zadbane i w dobrym stanie technicznym, jednak w trakcie prac uległy znacznym przekształceniom negatywnie wpływającym na autentyczność obiektu i posiadane wartości. Zmiany te dotyczyć mogą wielu różnorodnych aspektów, np. zubożenie wystroju architektonicznego, zmiany formy i materiału stolarki okiennej i drzwiowej, zmiany pokrycia dachu, zmiany faktury i kolorystyki tynków elewacji. Ingerencje mogą dotyczyć również bryły budynku, np. poprzez zmianę formy dachu, rozbudowy, nadbudowy itp.

W przypadku historycznych struktur przestrzennych (zespoły budowlane, układy ruralistyczne) największe zagrożenia niosą zmiany związane z rozwojem wsi. Działania inwestycyjne, w wyniku których następują zmiany historycznie ukształtowanych kompozycji, m.in. rozplanowanie placów, przebieg ulic, linie zabudowy, komponowane układy zieleni, przekształcenia brył i gabarytów budynków, a także wprowadzanie w zabytkowy układ przestrzenny nowej, dysharmonijnej zabudowy powodują niekiedy nieodwracalne zmiany i całkowitą utratę wartości tych układów.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły dworskie, pałacowe i folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów

architektonicznych związanych z dawną zabudową rezydencjonalną i folwarczną, niewielka możliwość ich wykorzystania spowodowała opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów i ich likwidację.

Do najczęstszych przyczyn zniszczeń założeń ogrodowych zaliczyć należy podziały własnościowe w obrębie założenia parkowego, wadliwą gospodarkę oraz wady realizacyjne. Ważne jest, aby całość zabytkowego obszaru pozostawała możliwie w ręku jednego użytkownika, bez dzielenia całości terenu na kilka części i bez wprowadzania kilku użytkowników o różnych, sprzecznych programach użytkowania w obrębie chronionego parku. Największe zniszczenia powodują nieodpowiednie zmiany rodzaju użytkowania parku. Najgorsze są niszczące formy eksploatacji i użytkowania mające charakter rabunkowy, jak np. wykorzystywanie parku jako terenu pastwiskowego, składowiskowego lub miejsca wyrębu w celu pozyskiwania drewna. Niekorzystne jest także wprowadzanie nowych elementów, sprzecznym z charakterystycznym układem zabytkowym parku, wśród których do najczęściej spotykanych zaliczyć można niewłaściwie lokalizowane i zakładane boiska sportowe, parkingi, ujęcia wody, współczesną zabudowę mieszkaniową (jak w części północno-wschodniej parku), itp. W zabytkowych parkach przyczyną degradacji wartości mogą być też zmiany kompozycyjne, np. nowe rozplanowanie ciągów komunikacyjnych lub niedostosowane do charakteru parku elementy małej architektury, a także nowe, wykonane z nieodpowiednich materiałów nawierzchnie dróg i alejek.

Wadami sprzyjającymi powstawaniu zniszczeń są również nieprawidłowości w zakresie materiału roślinnego. Są to przeważnie niezgodności z miejscowymi warunkami glebowymi, wodnymi lub klimatycznymi, zwłaszcza w przypadku zastosowania form roślinnych introdukowanych. Prowadzi to do powstawania ubytków w kompozycji ogrodowej, a wynika zazwyczaj z niedostatecznej znajomości samych roślin i ich wymagań.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymieniał również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi.

Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z art. 22, ust. 5 cyt. ustawy w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gmina Słupca wykonała w 2008 r. karty gminnej ewidencji zabytków nieruchomości oraz karty zespołów stanowisk archeologicznych.

W 2013 r. gminna ewidencja zabytków nieruchomości została zaktualizowana i przyjęta zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, do końca 2023 r. zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmująca karty stanowisk archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników

badan weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków i „Programu opieki nad zabytkami gminy Słupca na lata 2022-2025” oraz sprawozdań z jego realizacji na stronie internetowej Urzędu Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- opracowanie systemu informacji wizualnej w postaci ujednoliconych tablic zawierających krótką informację na temat historii obiektu,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- organizacja i udział w imprezach – koncertach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- organizacja i wsparcie konkursów oraz wystaw związanych z dziedzictwem kulturowym,
- popularyzacja dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych (prezentacja na stronie internetowej Gminy obiektów nieużytkowanych wraz z informacją na temat źródeł finansowania i preferencji finansowych),
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy Słupca; zasady udzielania i rozliczania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XXXVI/248/17 Rady Gminy Słupca z dnia 21 czerwca 2017 r.
- określenie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach nie będących własnością Gminy Słupca, ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- planowane jest coroczne wydziałanie określonych kwot na dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytkach nie będących własnością Gminy Słupca,
- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni ogrodowej wokół zabytkowych budynków,
- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni wiejskiej, (nowe nawierzchnie, kompozycje roślinne, nowe nasadzenia drzew i krzewów, ławki, oświetlenie),

10.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. garncarstwo, rymarstwo, snycerstwo,

kowalstwo, ludwisarstwo, introligatorstwo; zamieszczanie informacji na stronie internetowej Gminy o szkoleniach organizowanych przez ochotnicze hufce pracy, udział młodzieży w warsztatach etnograficznych organizowanych m.in. przez skanseny i urzędy pracy w ramach projektu „Ginące zawody pomysłem na przyszłość”,

- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”.

10.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Elementy dziedzictwa kulturowego osadzone w naturalnym otoczeniu stają się coraz istotniejszą składową ofertą turystycznej. Obiekty dziedzictwa podnoszą przede wszystkim atrakcyjność turystyczną i zwiększają konkurencyjność miejscowości w staraniach o przyjezdnych. Szczególnie szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału, zaś istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych, nordic walking itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Słupca ze szczególnie cennymi terenami objętymi ochroną krajobrazu, dostępność komunikacyjna, wykorzystywane już rekreacyjnie jeziora zasobne w ryby oraz zagospodarowywane turystycznie tereny nad jeziorami Słupeckim i Powidzkim, obiekty architektoniczne o bogatym przekroju stylów utrwalonych w budowlach rezydencjonalnych, drewniane budownictwo sakralne oraz miejsca i pomniki pamięci, związane z gminą postaci historyczne, np. pomnikarż staropolskiej kultury ksiądz Jędrzej Kitowicz, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Gmina jest też integralnie powiązana z gminami sąsiednimi, a współpraca w ramach Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Unia Nadwarciańska” przynosi wymierne korzyści, w tym promujące zachowanie lokalnego dziedzictwa. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy, co może też przełożyć się m.in. na powstanie nowego szlaku turystycznego czy ścieżki dydaktycznej.

Na terenie gminy przecinają się lokalne i ponadlokalne szlaki turystyczne, stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice

administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Szlaki te, tworzące system o dużym ładunku dydaktycznym, wiodą do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości, z uwzględnieniem obiektów zabytkowych i cennych terenów przyrodniczych, wymienionych w poprzednich rozdziałach. Są to m.in. trasy:

- *Dookoła Jeziora Powidzkiego*, niebieski, rowerowy, dł. 36 km, w tym na terenie gminy 4,4 km,: Powidz - Przybrodzin - Ostrowo – Anastazewo - Salamonowo - Skrzyńska - Kosewo - Giewartów –Kochowo - Polanowo – Powidz;
- *Zielony Królewski*, szlak pieszy, długodystansowy, 51,7 km: Słupca – Marcewo - Mieczownica - Kochowo - Polanowo - Powidz - Charbin – Skorzęcin - Piłka - Gaj -Krzyżówka - Jankowo Dolne;
- *Zielony*, krótkodystansowy, relacji: Kochowo – Powidz – Piłka – Gaj;
- *Żółty szlak*: Słupca – Piotrowice – Mieczownica – Kochowo – Powidz – Skorzęcin;
- *Szlak „Miłośników Przyrody”*, rowerowy, trasa nr 5, dł.31,5 km, wiedzie przez miejscowości: Słupca – Słomczyce – Babin – Ciosna – Niezgoda – Powidz – Rzymachowo – Polanowo – Posada – Józefowo - Korwin – Piotrowice – Słupca (wytyczony przez gminę Słupca).

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych tras czy ścieżek dydaktycznych. Tereny cenne przyrodniczo zachęcają do utworzenia ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z występującymi tutaj okazami chronionej flory i fauny, zaprezentowanymi np. na fotogramach, ewentualnie punktów obserwacji ornitologicznych, tras nordic walking. Z uwagi na charakterystyczne w krajobrazie kulturowym gminy, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością kapliczki, figury i krzyże przydrożne, wskazane byłoby utworzenie specjalnego szlaku lub ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z różnymi formami architektonicznymi tych niewielkich budowli kultowych. Gmina mogłaby także wykorzystać współczesną formę odkrywania i popularyzowania dziedzictwa kulturowego, jaką jest questing, czyli zwiedzanie z elementami gier terenowych, wyprawami odkrywców, warsztatami edukacji regionalnej i aktywnego wypoczynku. Ta atrakcyjna forma zwiedzania, niewymagająca inwestycji infrastrukturalnych – trasa zwiedzania nieoznaczona w terenie, łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa

kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią, co jest szansą dla małych miejscowości. Questing pozwala odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność począwszy od młodzieży szkolnej po seniorów, a także promować miejscowość np. wykorzystując rocznice historycznych wydarzeń czy historyczne postaci np. założycieli wsi, lokalnych bohaterów, zasoby kulturowe. To tylko niektóre z możliwości wypromowania tych terenów, które pozwoliłyby wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż jej perspektywy rozwojowe wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Przy pomocy organizacji pozarządowych, w porozumieniu z właścicielami nieruchomości, wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy najcenniejszych obiektach zabytkowych w gminie.

Agroturystyka – to forma wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym. W Polsce rozwija się niezwykle dynamicznie ten rodzaj turystyki wiejskiej, wykorzystującej naturalne walory dziedzictwa kulturowego i różnorodności przyrodniczej, a obiekty kultury materialnej wsi, do niedawna tracone bezpowrotnie, dzisiaj odżywają na nowo. Starym domom, karczmom, kuźniom, często będącym przykładem unikatowej sztuki budowlanej, nadaje się nowe przeznaczenie – służą turystom.

Rozwój na terenie gminy agroturystyki, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, to byłby oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma

oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanych zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Słupca wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

System finansowania zabytków został określony w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71–83a), jej podstawowym wyróżnikiem jest rozdzielenie pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do ochrony

zabytków odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast opieka nad zabytkami polegająca na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym należy do właścicieli i użytkowników zabytków. Tak więc to na właścicielu spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Biorąc pod uwagę specyfikę prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach, finansowanie opieki nad zabytkami zostało wpisane w ogólny system finansów publicznych. Dzięki temu właściciel lub posiadacz zabytku, tzn. osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków jako „sprawująca opiekę nad zabytkiem” może ubiegać się o przyznanie dotacji celowej z budżetu państwa. Dodatkowo w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacje przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być udzielane przez organy stanowiące gmin, powiatów lub samorządów województw.

Sposób i zakres udzielanych dotacji został szczegółowo opisany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do najważniejszych zapisów należy określenie, na jakie prace można uzyskać wsparcie finansowe. I tak dotacja może obejmować nakłady konieczne na (art. 77):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;

- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83a). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674 ze zm.).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomości i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <https://www.gov.pl/web/kultura>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,
- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 8) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

6. Powiatu Słupeckiego

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanym do rejestru zabytków położonych na terenie Powiatu Słupeckiego określone zostały w Uchwale Nr XXI/118/04 Rady

Powiatu Słupckiego z dnia 29 grudnia 2004 r.

Witryna internetowa: <http://www.powiat-slupca.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in. z zaplanowanych na lata 2021-2027, *Programu Infrastruktura i Środowisko, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.*

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) ustawa nakłada na gminę obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami gminny program opieki nad zabytkami opracowuje się na okres 4 lat.

Program ma na celu, w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Przyjęcie programu opieki nad zabytkami umożliwi samorządowi gminy wykonywanie zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Pozytywna opinia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wydana w dniu 26.04.2022r., pozwala na przedstawienie Radzie Gminy Słupca, Programu Opieki nad Zabytkami.